

Sebevražda

Teologie | 6.12.2010 @ 7.00

Sebevražda neodmyslitelně zapadá do problematiky soudobé společnosti. A právě proto se jako horká brambora kutálí s každým dalším případem do kuloárů Církve, která se s ní chce vyrovnat a zaujmout stanoviska. Autor této práce si uvědomuje, že píše o tématu citlivém a není tudíž žádoucí střílet příliš rychle bez důkladného porozumění. Jednak proto, že se tato věc mnoha lidí osobně dotýká, zadruhé proto, že křesťanskou odpovědí na beznaděj a zoufalství není oschlé černobílé definiční heslo, ale soucit a pomoc.

Pro účely této práce rozliším sebevraždu na „záměrné usmrcení se“, „předstírané plánování“ a „neúmyslné sebezabití“. Pozornost zaměřím na první ze tří zmíněných položek, neboť předstírané plánování nekončí smrtí, pokud jde podle plánu, a neúmyslné sebezabití patří spíše do kategorie tragédií a černohumorných povídek (viz „Darwinova cena“).

Záměrné usmrcení rozlišujeme na usmrcení rozhodné a impulzivní. [1] Druhá z obou sebevražd zapříčiněná extrémním návalem chorobné deprese není ani žádoucí, ale ani nepochopitelná a lze ji klasifikovat jako úraz. To, co (hádám nejen já) považuji za ústřední téma hodné zájmu Církve je vědomé a přesvědčené rozhodnutí přestat žít jako celostní, duševně samostatná lidská bytost. Vyhnu se sebevraždě přikázané kulturním zvykem vídávané kdysi například v Japonsku jako záležitosti pochopitelné v mezích staré Japonské morálky. Ani sebeobětování (čili altruistická sebevražda) nepřináší do našeho pomyslného ringu nic nečekaného. Není však málo případů, ve kterých se duševně zdravý člověk rozhodne završit své bytí (na zemi) vlastním přičiněním. (Ano, do této kategorie spadá i většina případů eutanazie.) Jak se k této specifické, ne však ojedinělé poloze myšlení člověka postaví Církev? Jak do situace tohoto člověka promluví?

Tomáš Akvinský formuloval tři body proti. Tyto body jsou:

1. Sebevražda se přičí přirozenému sklonu člověka, přičí se přirozenému řádu a povinnosti lásky k sobě samému.
2. Člověk patří druhým lidem a nemá právo je připravit o svou přítomnost a aktivitu.
3. Člověk nepatří sám sobě ale Bohu; nemá právo vzít si sám svůj život, který si nedal.

První dva body neshledávám platnými v postmoderní době, kdy lze stěží dokázat, co je přirozené a jaký závazek je platný. Ani já osobně si takové dokazování nedovedu představit. Třetí bod sám o sobě vyslovený rovněž postrádá platnost, neboť pokud přijmu život jako dar do svého vlastnictví, mohu s ním nakládat podle své vlastní vůle. Doc. Ondok však formuluje třetí bod takto: „člověk život nedal a nemůže ho vzít, neboť Bůh má vždy záměr“. [2]

Proto říkám: Pokud považujeme život za jakousi statickou komoditu, kterou Bůh rozdává bezcílně a automaticky podle funkce rozmnožovacích mechanismů lidstva, pak je život jako cosi obecného v rukou svého držitele bez ohledu na svou hodnotu. Avšak pokud bereme na vědomí Boha jako tvůrčí osobnost, tedy jako kohosi, kdo řídí chod dějin a jehož vůle je nad světem, spatřujeme v životě ne statickou hodnotu, kterou máš a pak ji klidně třeba odložíš, ale dynamický nástroj tebe. Znamená to, že nejsi jednička nebo nula na Božím počítadle živých nebo mrtvých, nýbrž jedinečný prvek v Božím plánu, do kterého tě Bůh záměrně postavil, abys v něm sehrál svou vlastní roli.

Toto zjištění má pro křesťana velmi vzrušující význam. Na jedné straně ví, že Bůh má ve svých rukou každý jeho krok a že tomu, kdo věří a plně se tak vydá Bohu do rukou, není nic významnějšího, nic smysluplnějšího a více uspokojivějšího, než naplnění Boží vůle! David Wilkerson ve svém traktátu o sebevraždách velmi přesvědčivě Biblicky dokazuje, že sebevražda je hřích a vzpoura proti Bohu, zvláště v případě člověka, který měl tu výsadu o Bohu slyšet. Wilkerson přesvědčuje čtenáře, že Bůh jistě nechce smrt člověka a že v Ježíši Kristu poskytuje úplnou odpověď na jakoukoli neblahou životní okolnost. [3] Na druhé straně křesťan ví, že podřízení se Boží vůli znamená zemřít té vlastní. A že Boží cesty jsou nevyzpytatelné, protože může přijít chvíle, kdy se setká s Ježíšem, jak kráčí do města, ze kterého on sám prchá před pronásledovateli. [4] To je život křesťana, že naplňuje Boží vůli a pokud jej Bůh pošle na smrt, pak jde.

Mimo křesťanství nalézáme v případech sebevražděných atentátníků – muslimů – podobný jev. Atentátník, který záměrně exploduje v hustém davu, je přesvědčen o tom, že koná boží vůli. Nemělo by však zůstat bez povšimnutí, že zatímco bůh sebevražděného atentátníka říká: zemři a vezmi s sebou co nejvíce lidí, Bůh křesťanů říká: žij a k životu přiváděj i další.

Avšak situace nevěřícího je poněkud komplikovanější. Spisovatel Salman Rushdie výtečně vystihl mimokřesťanskou definici člověka:

Kdo jsem? Moje odpověď: Jsem totálním součtem všeho co bylo přede mnou, co jsem prokazatelně vykonal, co mi bylo učiněno. Jsem kdokoli a cokoli, jehož bytí-ve-světě bylo ovlivněno mnou. Jsem cokoli, co se stane až odejdu, co by se bylo nestalo bez mého přičinění. Nejsem ani zvláště výjimečný v žádném ze svých „Já“, každý z nyní-šesti-set-milionů-a-víc, zahrnuje podobný zástup. Naposled opakuji: Abyste mne pochopili, musíte spolknout svět.

[5]

Stojíme tedy v pomyslném momentě, kdy člověk dospěl k přesvědčení, že buď neexistuje, neboť se nechce či nemůže projevit ve světě jako jedinec tvořící identitu, nebo že neexistuje podle svých představ, neboť mu v tom brání nepřekonatelné okolnosti. Tento člověk již nedokáže své bytí ve světě vyjádřit jinak, než ukončením bytí. Může to být protest, nebo strach z umírání, nebo hluboký smutek, nebo nepřítomnost něčeho, co bylo prostředníkem bytí dotyčného čili osoba či věc, na níž se takzvaně „realizoval“. A vskutku, právě v tomto pomyslném momentě musím dát za pravdu tomuto člověku v jeho přesvědčení. Je-li sebevražda kdy přípustná, pak je to ve chvíli, kdy jedinec není schopen podílet se na společnosti lidí, kdy nemá žádné závazky, svazky, kdy pro něj není žádná možnost, jak promluvit ke světu, k němuž náleží, protože je jedno, zda do něj náleží či nikoli a jeho smrt není žádnou ztrátou.

Problém tohoto myšlení tkví v samotné definici člověka (Rushdie pouze jedna z podobných možných formulací). Ta totiž opravdu pokládá život a s ním celého člověka za předmět bytí či předmět nebytí v bezmyšlenkovitých bezúmyslech nezaujatého kosmu. Rozdíl tohoto chápání oproti křesťanskému je ten, že křesťanství vidí možnost i v tom člověku, kterého lze objektivně prohlásit za „již neexistujícího“. Ne proto, že křesťané potřebují cíle soucitu a péče, ale proto, že Bůh je všemocný a jak nesčetněkrát dokázal, je zároveň ochotný učinit z možnosti skutečnost a promluvit skutkem i Slovem do života člověka. Bůh křesťanů nehledí na zoufalého člověka jako jiný člověk, ani jako zoufalec hledí sám na sebe, ale jako Stvořitel možnosti. On ke člověku nezaujal postoj na základě bezprostřední zkušenosti, ale na základě toho, že člověk má možnost uvěřit a přiblížit se mu (Ř 5,8).

Proto musí církev říci: Přestože, člověče, nejsi schopen podílet se na společnosti lidí, nemáš žádné závazky, není pro tebe žádná možnost, jak promluvit ke světu, k němuž náležíš, poslyš. Neboť je v této chvíli vskutku jedno, zda do světa náležíš, či nikoli, avšak tvá smrt je nesmírnou ztrátou, neboť právě v tobě dlí možnost. Tuto možnost založil Ježíš Kristus na gogotském kříži. Ty jsi Boží nástroj v Jeho plánu. A pokud zničíš sám sebe, zničíš i svůj part v Boží symfonii a celou tu převážnou možnost záchrany tvého života.

Žádná situace není beznadějná když je Bůh na svém trůně. S Bohem není nic „smrtné“, neboť s Ním je možné vše.
David Wilkerson, SUICIDE

[1] Heslo „Sebevražda“ na Wikipedii, <http://cs.wikipedia.org/wiki/Sebevražda>

[2] ONDOK, Josef Petr; Bioetika

[3] WILKERSON, David; SUICIDE

[4] SIENKIEWICZ, Henryk; Quo vadis

[5] RUSHDIE, Salman; Děti půlnoci (1981)

[6] Bible